

"SAHİPLİK-VEKİLLİK İLİŞKİSİ" YÖNÜNDEN KAMUSAL VE ÖZEL ALANININ ANALİZİ*

(İsraflar, Savurganlıklar ve Yolsuzluklar Neden Kamusal Alanda Daha Fazla?)

İsrafların ve savurganlıkların, hırsızlık ve yolsuzlukların ortaya çıkmasının en önemli nedenlerinden birisi "devlet mülkiyeti"nin bir sonucudur. Devlet mülkiyeti, her ne kadar "toplum mülkiyeti" olarak görünse de tek tek bireylerin sahip oldukları bir mülkiyet değildir.

İnsan doğası gereği para ve mülkiyete tutkun olan bir varlıktır. Paraya ve mülkiyete değer vermeyen insan sayısı yok denecek kadar azdır. Yine insan, doğası gereği kendi sahip olduğu parayı harcarken ve kendi sahip olduğu mal ve mülkü kullanırken son derece dikkatlidir. İnsan genel olarak kendine ait olan parayı harcarken ya da mülkiyetini kullanırken içsel faydasını maksimize edecek ve dışsal faydayı minimize edecek karar ve tercihlerde bulunur. İnsanlar genellikle kendi sahip olmadıkları parayı harcarken ya da kendi sahip olmadıkları mülkiyeti kullanırken, kendi özel paralarını harcarken ya da kendi özel malını kullanırken gösterdikleri hassasiyete sahip olmayabilirler. Bu insanın doğasında olan bir özelliktir.

Özetle, özel alan ile kamusal alan arasında çok önemli bir fark vardır. Özel alan içinde bir "*sahip*" bulunur ve bu sahip kendi parasını harcar ya da kendine ait bir malı kullanır. Özel alan içerisinde müsrif davranan bir birey bunun bedelini kendisi öder. Örneğin, işletmesinde israf ve savurganlık yapan bir müteşebbisin maliyetleri artar ve dolayısıyla karı azalır. Dahası müsrif müteşebbis, haciz ve iflas gibi olaylarla da karşılaşabilir. Kamusal alan içerisinde ise gerçek bir "*sahip*" bulunmaz. Kamusal alanda başkasına ait paraları (halka ait paraları) başkası adına (halk adına) harcayan politik müteşebbisler bulunur. Politik müteşebbislerin müsrif davranmalarının bedelini kendileri değil, halk öder. Öte yandan, kamusal alanda, özel alandan farklı olarak herkese ait olan mülkiyeti herkesin kullanması sözkonusudur.

* Bu çalışma daha önce "Mazdekizm, More Ütopyası, Babeuf Trajedisi ve Zadruga Faciası (İsraf ve Savurganlıklar Neden Kamusal Alanda Daha Fazla?" adı altında Yeni Türkiye Dergisi, Mart-Nisan 1999. Yıl 5, Sayı 26. s. 17-21.'de yayınlanmıştır.

Kamusal alanda "sahip" bulunmaması (dolayısıyla özel mülkiyetin olmaması) israf ve savurganlıkların ve yolsuzlukların ortaya çıkmasına neden olur. Konuyu iki şekil üzerinde açıklamaya çalışalım.

Şekil-1'de savurganlıklar ve yolsuzluklar yönünden özel harcama ve kamusal harcama arasındaki farklılıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.¹ Matris üzerindeki dört alan içerisinde savurganlıkların ve yolsuzlukların en fazla olduğu alan D alanıdır. Bu alanda başkalarının parası, başkaları için harcanır. Bu alanı "kamusal alan" olarak adlandırabiliriz. Örneğin, kamu ekonomisinde politikacılar kendi paralarını kendileri için değil, halkın paralarını yine halk için harcarlar. Harcadıkları para kendilerine ait olmadığından kendi paralarını harcarken gösterdikleri özeni, tutumluluğu göstermeyebilirler. Harcanan para başkasına ait olunca, eğer şartlar uygunsa (örneğin, kamuda denetim zayıfsa ve şeffaflık geçerli değilse.) yolsuzlukların olması da kaçınılmazdır. İşte, israf ve savurganlıkların, hırsızlık ve yolsuzlukların asıl kaynağı bu alandır.

İsraf ve savurganlıkların ve aynı zamanda yolsuzlukların en az olduğu alan ise A ve C alanıdır. Bu iki alanda birey, kendi parasını kendisi için ya da başkası için (eşi, çocukları, anne ve babası vs.) harcar. Bu alanda birey, parasını harcarken elde edeceği faydayı maksimize etmeye çalışır, mümkün olduğu ölçüde kaliteli mal ve hizmetleri en düşük fiyattan satın almak için çabalar. Burada hemen belirtelim, C alanı çok geniş olmayan bir alan olarak düşünülmelidir. Birey, ancak çok yakın olduğu eş, akraba ve dostları dışında başkası için genellikle para harcamaz. Bu alanda hem egoizm, hem de alturizm geçerli olabilir. Örneğin, bir kimse çıkarı dolayısıyla bir başkasına hediye verebilir, veyahutta herhangi bir çıkar gözetmeksizin ihtiyacı olan yoksullara yardımda bulunabilir. İlk örnekte egoist, ikinci örnekte ise alturist bir eğilim söz konusudur.

Şekil-2'de ise savurganlıklar ve yolsuzluklar yönünden özel mülkiyet ve kamu mülkiyeti arasındaki farklılık ortaya konulmaya çalışılmıştır. Şekilden anlaşılacağı üzere burada da savurganlıkların ve yolsuzlukların en fazla olduğu alan D alanıdır. Bu alanda devlete ait mal ve mülk (kamusal mülkiyet) halkın seçtiği temsilciler ve onların atadığı bürokratlar tarafından idare olunmaktadır. "Kamusal alan" olarak adlandırdığımız bu

¹ Bilebildiğimiz kadarıyla çizdiğimiz birinci matrisi ilk geliştiren kişi ünlü iktisatçı ve filozof Milton Friedman'dır. Nobel Ekonomi ödülü sahibi Milton Friedman'ın geliştirdiği şekil şu eserinde yer almaktadır: *Milton Friedman and Rose Friedman, Free to Choose, New York: Harcourt Brace Jovanovich, 1980. S.116.* Biz Friedman'ın geliştirdiği matris üzerinde bazı değişiklikler yapmış bulunuyoruz. Ayrıca bu matrisi özel mülkiyet ve kamusal mülkiyete uyarlamış bulunuyoruz. Bkz. Şekil-2.

alanda savurganlıkların ve yolsuzlukların diğer tüm alanlara kıyasla çok yaygın olduğunu söyleyebiliriz.

Savurganlıkların ve yolsuzlukların en az olduğu alan ise A alanıdır. Bu alanda birey kendine ait bir mülkiyeti kendisi kullanmakta ya da kendisi yönetmektedir. Örneğin, özel fabrika sahibi bir müteşebbis mal ve hizmet üreten işletmesinde maliyetlerini minimize etme, karını maksimize etme gayreti içerisinde. Müteşebbis, maliyetleri minimize etmesi için organizasyondaki israf ve savurganlıkları ortadan kaldırmak zorundadır. Aksi halde, işletmenin zarar etmesi ve daha da kötüsü iflas etmesi tehlikesi bulunmaktadır.

Savurganlıkların ve yolsuzlukların ikinci derecede en az görüldüğü alan ise B alanıdır. Bu alanda özel işletme sahibi işletmeyi kendi yönetmemekte, yönetimi profesyonel bir genel müdüre bırakmayı tercih etmektedir. Bu alan içerisinde de genel müdürün maliyetleri minimize etme ve karı maksimize etme çabası içinde olması gerekir. Aksi halde, işletme sahibi genel müdürün işine son verir ve yeni bir genel müdür getirir.

D alanı ile A alanı arasındaki temel farklılık şu iki noktadadır:

- mülkiyet yapısı,
- sahiplik durumu.

D alanında kamusal mülkiyet sözkonusu olup, organizasyon sahibin (yani halkın) vekilleri tarafından yönetilmektedir. A alanında ise özel mülkiyet sözkonusudur ve organizasyon bizzat sahip tarafından yönetilmektedir. B alanında ise her ne kadar özel mülkiyet yapısı sözkonusu ise de "sahip", organizasyonu bizzat kendisi yönetmemektedir.

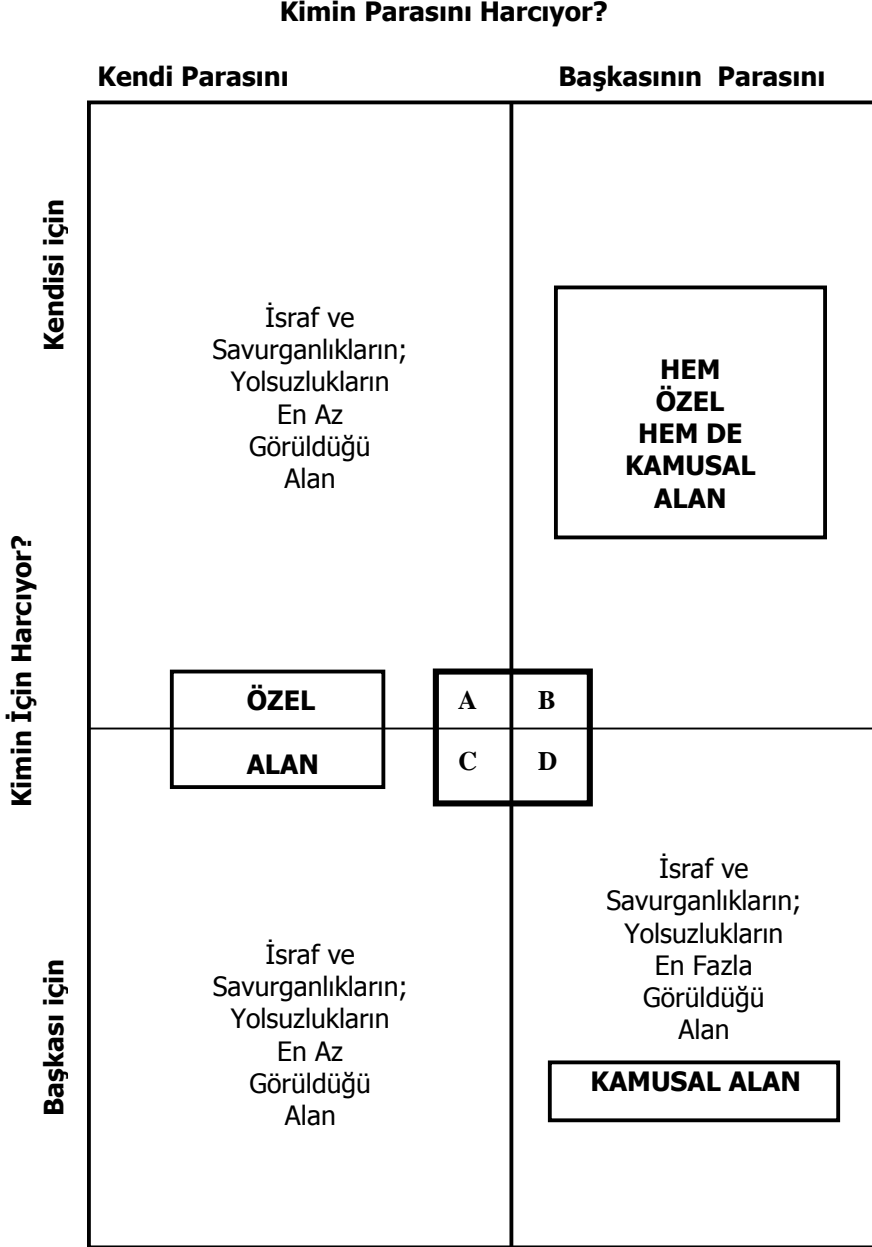
Sonuç

Bu kısa yazımızda ulaştığımız sonucu şu şekilde özetleyebiliriz: kamusal alanda (devlet), özel alana göre israf ve savurganlıklar ve yolsuzluklar çok daha fazladır. Kamusal (ortak) mülkiyet çoğunlukla bir trajedi ve faciaya dönüşmek durumundadır. Bunun nedeni oldukça basit ve anlaşılabilir. Kamusal ortak mülkiyetin gerçek sahibi yoktur...

"Devletin malı, milletin malıdır" sözü gerçekte hiçbir anlam ifade etmeyen bir aldatmacadan başka bir şey değildir. Devletin malının herkese ait olması anlamında bu söz doğru kabul edilebilir. Ancak burada unutulmaması gereken şudur: herkese ait olan bir mal hiç kimseye aittir, hiç kimseye ait olmayan bir malı da insanlar kendi mal ve mülkleri gibi korumazlar. Başkasının malını ortak olarak kullanım sözkonusu olduğunda

israf ve savurganlıklar, hırsızlık ve yolsuzluklar kaçınılmaz olur. Buradan hareketle, israf ve savurganlıkların ve aynı zamanda rüşvet ve yolsuzlukların azaltılması için kamusal mülkiyet alanının daraltılması, özel alanın ise genişletilmesi gerektiğini söyleyebiliriz.

Şekil-1: İsrif ve Savurganlıklar ve Yolsuzluklar Yönünden Özel Harcama ve Kamusal Harcama Alanları

Şekil-2: İsrif ve Savurganlıklar ve Yolsuzluklar Yönünden Özel Mülkiyet ve Kamusal Mülkiyet Alanları

